

דרך עיני החירש

龙耳

חירשות

הסימנייה הסינית למילה חירש – 'לונג' - מורכבת בחצייה העליון מהסימנייה דרקון ובחצייה התחתון מהסימנייה אוזן. אם כך, חירש הוא אדם שיש לו דרקון באוזן. מה הכוונה? אפתח בכך שאין הכוונה לפגם פיזיולוגי באוזן.

בניגוד לדמותו המאיימת של הדרקון במיתולוגיה המערבית, בתרבות המיסטית במזרח משמעותו כוח, שלמות, חוכמה וידע. במסורת הסינית מופיע הדרקון כיצור אגדתי, סמל מבשר טובות והתגלמות היאנג - החיים.

אם כך, ניתן להסיק שאדם חירש בתפיסה הסינית הינו אדם שבאוזנו יש כוח, חכמה וידע המכונים את האדם למקום מיטיב המשרה את אנרגית החיים - היאנג. קצת מבלבל, לא? הרי בתפיסה המערבית אדם חירש הינו אדם בעל פגם ומגבלה. מטרת מאמר זה להבין, תוך כדי חקירת החירשות, וזו הגנטית בפרט, איך מה שמכונן את הסביבה ואת השינויים הגנטיים בתוך האבולוציה היא אנרגיה שמהותה למקום מיטיב ומתפתח.

שמיעה

כשמדברים על שמיעה בשפה הסינית, מוזכרת הסימנייה Ting שפירושה להקשיב, בעצם שמיעה והקשבה בסינית הן אותו הדבר.

聽 = שמיעה

חלקי הסימנייה: שמאל למעלה – er - אוזן, שמאל למטה – cheng – אדם מלומד - מאסטר כורע ברך על הארץ - כניעות מתוך עוצמה פנימית והקשבה מתוך תשומת לב רבה. ימין למעלה – de – סגולה, יושר, ימין למטה – xīn – הלב ככלי ריק עם להבות סביבו, לב אשר מקשיב למה שנאמר על מנת לבדוק אם הדברים נכונים וטהורים. אנו זקוקים לריקנות הלב על מנת לאפשר לאנרגיית השמיים ולצ'י הקוסמי לחדור ללבנו. הלב ממלא את הממלכה הפנימית באהבה וחמימות ומספק אנרגיה חיובית לאיברים הפנימיים על מנת שיעבדו כראוי ויזינו את האדם. משמעות הסימנייה: להבין, לחכות, להכיר, להקשיב בתשומת לב, להיענות או לאפשר.

כפי שניתן להבין מהתבוננות בחלקי הסימנייה, הקשבה על פי התפיסה האנרגטית הסינית, הינה פועל יוצא של חיבור איכות האש (הלב המחמם המשולש, המעי הדק) אל המים (כליות - יסוד המים ומחמם משולש, כיס מרה – אנרגיה עמוקה) הנפתחים ושולטים באוזניים. ההקשבה אינה פעולה אקטיבית, היא מצב של קבלה והקשבה של הלב, ללא עשייה.

התרבות הסינית מאפשרת לנו להבין משמעויות נסתרות ונוספות מעבר לפן הפיזי. האם תהליך השמיעה / ההקשבה באמת צורך מאיתנו שמיעה פיזית בלבד כפי שהוא מתואר ברפואה המערבית? או אולי עבודה רוחנית? האם אדם חירש מפתח הקשבה אחרת? הקשבה של אמת, שמחברת את הלב עם החיצון?

מהו אם כן הבסיס לחירשות גנטית? אנסה להסביר בשתי דרכים, האחת – הבנת הקשר של הכליות אל האוזניים והשנייה – הקשר של ה - jing אל הכליות, האוזניים וכמובן אל מושגי התורשה והגנטיקה.

הכליות והאוזניים

מבחינתנו ברור מאליו כי הכליות קשורות אל האוזניים, אך איך ולמה? מעניין לראות כי הקשר היחידי בין האוזניים אל הכליות מצוין ב - su wen 5, שם נכתב כי הכליות הן המפתח לקיום החיים והן אלו שנפתחות / שולטות באוזניים, "The Kidneys master the ear". האוזניים וחוש השמיעה הקשור אליהן תלויים בהזנת צ'י מן הכליות (היין, היאנג והjing של הכליות). הכליות שולטות על האוזניים. מה פירוש הדבר?

主 zhu, היא הסימנייה אשר מצוינת ב - su wen. אחד הפירושים הוא מנורה עם להבה שעולה, אני מניחה שאפשר לומר ברמה הכי פשוטית שמאסטר "מאיר" את הסביבה באורו ולא שומר לעצמו. פירוש נוסף של הסימנייה - שליט בפעולה או שליח המוציא לפועל, שליחת ההוראה לכל הממלכה, העברת פקודות הקיסר מאפשרות את שליטת הקיסר ברחבי הממלכה ויצירת אחדות בה.

המאסטר בתרבות הסינית היה אב מדריך, במסירות והקרבה מלמד המאסטר את תלמידיו ל הבין ולתפוס את משמעותם של דברים. בהתאם לכך, משימתו של המאסטר היא להראות לאנשים דרך לטפח את עצמם, וללמדם כיצד להתפתח מבחינה רוחנית במטרה להשיג את שלמות הווייתם. המאסטר התייחס לתפקידו בהוראת הטיפוח כ שליחות, ולכן לא היה חוסך במאמצים ולא קיבל תשלום או גמול חומרי כלשהו על מאמציו.

ניתן להבין כי הכליות אינן פסיביות בתהליך זה של שליטה, מעצם היותן מאסטריות על האוזניים הן מעבירות לאוזניים הוראות, פקודות חיוניות וחשובות. הן יוצרות אחדות ותקשורת ביניהן ובין האוזניים. אחדות זו מתבטאת בכל המובנים כולל התמציות – jing.

חירשות גנטיקה ואבולוציה

לא כל בעיות השמיעה קשורות אל הכליות, פעמים רבות הבעיה נובעת מדינאמיקה לא נכונה בין צ'י הכבד וכיס המרה על רקע של חום ואילו הצטברות ליחה באוזן יכולה להיות קשורה אל הטחול. לכן, אני בוחרת להתמקד מבחינת אנרגטיקה סינית בבעיות שמיעה/חירשות על רקע גורמים גנטיים או תורשתיים אשר מהווים כ-40 עד 50 אחוז ממקרי החירשות אצל תינוקות. ישנם למעלה ממאה גנים שונים הגורמים לליקוי שמיעה. שנוי בתפקוד הגן נקרא מוטציה, המוטציות בגנים השונים הגורמות לחירשות הן רבות ומגוונות. התפקיד של הגן יכול להיות למשל יצירת חלבון מסוים שנמצא באוזן ונחוץ לתהליך השמיעה. חירשות גנטית נגרמת ממוטציה באחד הגנים האחראים לשמיעה. מדוע הגוף שמתקן את עצמו בלי סוף, כל רגע ורגע, הסכים ליצור מוטציה בגנים שתגרום לאורך דורות באבולוציה ל'פגם' שיעכב אותנו

הפילוסופיה הסינית לא דיברה על הבדלים בין חירשות כזו או אחרת. ובעיקר לא דיברה על חירשות גנטית. כפי שנכחנו לראות, מבחינה מערבית עיקרה של ההתייחסות לחירשות גנטית הינה פיזיולוגית - גנים ומוטציות. בהמשך נראה את הקשר הסביבתי לחירשות. אך לא ניתן להתעלם מעובדה זו שבעצם חירשות גנטית אכן עוברת בקוד הגנטי, הפיזי והחומרי של האדם. ולכן ארחיב עתה על המושג jing המבטא באופן מובהק את התמצית הפיזית של הכליות אשר עוברת מדור לדור. על ידי כך נוכל להבין מהי איכותו וכיוונו האנרגטי של צ'י זה ודרך זה להבין האם השובל שלו מטיב או אף ייתכן פתולוגי.

精 - essences of life - תמצית החיים

החלק השמאלי בסימנייה: דגנים או אורז אשר הם המקור החומרי להזנה ולחיים עצמם, מסמל גם את פוטנציאל החיים של הנבט או הזרע בעודו רדום. החלק הימני העליון: נבט צומח. החלק הימני התחתון: בשר, בסימנייה העתיקה הופיעה במקום הבשר אבן הג'ייד הירוקה **qing**, אשר מסמל רעננות, פריצה (אביב) וחיי אלמוות. כאשר חיי האלמוות הם לאו דווקא חיים פיזיים נצחיים, ייתכן כי מדובר על קודים גנטיים המועברים מדור לדור במשך האבולוציה ושימרו את היותנו בני אדם. יחד המושג מסמל את הבסיס החומרי והפוטנציאל להתפתחות כל צ'י. זוהי תמצית היין המאפשרת לנו לחדש את החיים, הקונסטיטוציה הבסיסית של האדם, הבסיס החומרי למבנים בגוף. באדם התמציות הן התוצר הנאמן של הטבע האישי של האדם, התמציות הן המתנה המקורית של השמיים המוקדמים והן מקושרות לכליות, אשר מייצגות את מקור החיים ואת היכולת של החיים להתרבות מהמודל המקורי שלהם, הן השומרות על תבנית החיים.

ישנם שני סוגי jing, זה אשר נוצר לפני הלידה וזה שנוצר לאחר הלידה ומקורו במחמם האמצעי. בכונתי להרחיב על ה-jing אשר נוצר לפני הלידה כי דרכו נבין את החיבור אל הפן התורשתי של החירשות.

Xian tien Jing - pre haven Jing

jing מהווה את המהות החומרית באדם, המשמשת כבסיס ליצירת החומר הראשוני ממנו נוצר גופינו. זוהי התמצית ממנה מתפתחים חיי האדם והיא מכילה את היכולות והפוטנציאל הגלום באדם. איתה אדם נכנס אדם לעולם, מבנה שעובר מאבותינו. תפקידה העיקרי של תמצית החיים הינו הזנה של העובר והאורגניזם, צמיחתו ופוריותו. ה-jing המקורי מתקבל מהורינו במפגש הזרע והביצית ומוענק לילוד בתורשה. מפגש שתי תמציות חיים של שני בני-אדם שונים, גבר ואישה, מעניק לעולם יצירה חדשה. יצירה זו מתפתחת לפי חוקי החיים והשונות אשר מגולמת בjing של כל אחד מן ההורים, ה-jing נוצר מאלמנטים מולדים אותם אנחנו מקבלים מהורינו, על-כן אליזבת משווה אותו למטען הגנטי-D.N.A.

פתולוגיה של ה-jing

8 Ling shu: "התמציות תמיד מופיעות היכן שמופיעים חיים". הכיוון האנרגטי של התמציות הוא למקום של חיים והתפתחות ולא למקום של מוות ודעיכה. החיבור בין הזכר לנקבה יוצר את המטען הגנטי, את ה-DNA אשר יכול להשתנות במהלך חיינו על ידי מוטציות אך אינו מתכלה. הייתכן כי ה-jing שהגיע מהשמיים המוקדמים, לפני הלידה, יתכלה עם השנים? ייתכן כי הוא ישתנה אך לא יתכלה. כאשר מדברים על הזדקנות הגוף, עולות מספר תיאוריות וטענות. ביניהן: שההזדקנות היא הצטברות של מוטציות ספונטאניות ברמת ה-DNA, שהיא תוצאה של מוטציה בחלבונים שהם התוצרים הסופיים של הגנים, שכל תא מתוכנן ברמה הגנטית להתחלק עד מספר מסוים של פעמים, שרדיקליים חופשיים הורסים את מבנים שונים בתא וגורמים להזדקנות או במילים אחרות - חוסר התחדשות. בפועל, אין התכלות של ה-DNA, וגם אם ישנם גנים המתכנתים את הגוף להזדקנות, זוהי אינה התכלות, אלא מנגנון טבעי של הגוף. ואם מדובר על מוטציות, כבר הסברנו מדוע מוטציה אינה פגם ומדוע היא תישאר לאורך דורות דווקא בכדי לעזור לנו ולא בכדי להרוס או לפגום בנו. ה-jing קיים, וקיומו יכול להתבטא בדרכים שונות, אף בתהליך טבעי של מוות, אך הוא אינו פגום או נפגם. לפי אליזבת האורגניזם נוצר על ידי הארגון שמגיע מהתמציות, התמציות נמצאות בנו בכדי לארגן לנו סדר מיטיב של התפתחות ולא של כאוס.

מאחר וכמות תמצית החיים אינה ניתנת לשינוי, איכות החיים ואורכם תלויים ביחס ישיר לאופן בו אנו חיים את הגשמיות מבחינת תזונה, פעילות גופנית ואיזון נפשי. אם נתבונן על התמצית ברמתה הגבוהה במשמעות הסימנייה, יש בה רק את היסוד של החיים שמוכן להיות נאחז בתנועת החיים עצמה ושם אין שום פתולוגיה אפשרית. (שמיים מוקדמים). יכולה להיות פתולוגיה של תמציות ברמה היומיומית, רמת ה-jing בשמיים המאוחרים אשר נוצרים במחמם האמצעי. לפי אליזבת, אין פתולוגיה בתמציות עצמן, יש פתולוגיה ביכולת לחדש ולבנות תמציות חדשות. התמציות מסוגלות לבנות כל צורה או חלק בגוף או בנפש, אולי בגלל שהן כל כך עדינות שאין להן שום צורה מוגדרת. כדי שפתולוגיה תופיע יש צורך בצורה.

חירשות, סביבה ותקשורת

אני מקווה שרעיון המוטציה ואת אשר היא מבקשת להיטיב, הובהר. ובכל זאת, מדוע שתתפתח מוטציה? ד"ר מאט רידלי התייחס לכל רעיון הסביבה והשפעתה על הגנום האנושי במהלך האבולוציה. הגנים לא רק קובעים את מבנה הגוף, אלא גם סופגים התנסויות בונות, מגיבים לאותות חברתיים ואפילו מפעילים את הזיכרון. הם התוצאות וגם הסיבות של הסביבה. רידלי טען כי הרבגוניות המופלאה של המין האנושי אינה טבועה בקוד הגנטי שלנו, הסביבה היא קריטית. השפעות סביבתיות וגנטיות פועלות יחד וזקוקות זו לזו עד שאי אפשר לדעת מהי הסיבה ומהי תוצאה בהקשר למחלות גנטיות.

הוא טוען בצורה ברורה שיש לזכור שהדרך שבה בעלי החיים מתפתחים היא כנראה על ידי מתן תפקידים חדשים לגנים שלהם, או במילים אחרות מוטציות בגנים אשר משנות את תפקיד הגן עצמו, בנוסף, אותן מוטציות קורות למטרת התפתחות בעלי החיים ולא כפגם.

הגנים אינם מקובעים כלל בפעולתם, הם מהווים מכשירים לקבלת מידע מהסביבה. בכל רגע ורגע משתנה תבנית הביטוי של הגנים במוח, לעיתים קרובות בתגובה ישירה או עקיפה לאירועים המתרחשים מחוץ לגוף. מה שמוכיח לנו שהייתה חוויה כלשהי בסביבה באותם הימים בהם התפתחה המוטציה אשר גרמה לחירשות גנטית, והחוויה הזו מהסביבה לא הייתה חייבת להיות פיזית - ייתכן כי הייתה רגשית, תרבותית או סביבתית. באפשרותנו רק לשער מה בעצם היה מפני שאין עדויות היסטוריות לגבי כך.

החירשות ברמה הבסיסית ביותר היא סגירת השמיעה הפסיבית, מדוע שתפתח מוטציה שתסגור את החוש הזה לסביבה? האם הסביבה הייתה סביבת שקר, האם הסביבה הייתה סביבה של כאוס, האם היו דברי הבל באוויר? זאת לא נדע, אך כן אנחנו יכולים להבין מה החירשות פיתחה אצל החירשים, מה היא מפתחת בהם ברגעים אלה, איזו עבודה היא מאפשרת להם לעשות שאני, בתור שומעת, לא יכולה.

לאחר שחוויתי התנסות בלתי נשכחת של לימוד שפת הסימנים והכרות עם גברת אילנה סבן, שהיא מורה מדהימה וחירשת מלידה, הבנתי כמה עליי ללמוד עוד על תקשורת בין בני אדם וכמה עבור חירשים התקשורת היא דבר מובן מאליו, פתוח וזורם. כמה ההקשבה חיונית כדי להבין מה האדם שמולי באמת רוצה לומר מהלב ולא דרך המילים. לימוד שפת הסימנים נתן לי תקשורת אחרת, ללא מילים, תקשורת של הקשבה אמיתית וקשר עין. בהתחלה היה קשה, כי הייתי צריכה לאמץ את כל יכולות הריכוז שלי בכדי להבין ולשמע. ההקשבה הובילה לשמיעה ולא השמיעה הפסיבית הובילה להקשבה.

אם חוש השמיעה אינו בר שימוש, אותה יכולת תקשורתית מוצאת ביטוי באמצעים אחרים. התקשורת היא אמצעי לחילופי מידע וליצירת קשרים חברתיים בין בני אדם לשם קיום משותף בחברה. אדם חירש מצויד ביכולות תקשורתיות טובות וביניהן קריאת דיבור, דיבור, ניסיון בסיטואציות תקשורתיות ועוד. על ההקשבה הרחבנו בתחילת המאמר, כעת אסביר את מקום התקשורת מבחינה סינית.

תקשורת הינו מושג כללי, ישנם מספר רבדים הנוגעים לאדם המתבטאים בתקשורת. את התקשורת אפשר לחלק על פי החושים שבהם היא נקלטת. תקשורת שמיעתית היא תקשורת באמצעות דיבור או מוזיקה, תקשורת ויזואלית היא תקשורת באמצעות צילום, ציור, פיסול, כתיבה, ספרות או תיאטרון, תקשורת כימית היא תקשורת באמצעות חוש הריח, היא מתבצעת למשל באמצעות בשמים ופרומונים. במצב בו מחלקה אחת 'כבויה', שאר המחלקות מתפתחות על חשבונה. בהקשר לענייננו, בחירשות, החושים האחרים - ראייה, הרחה ומגע מתפתחים על חשבון לקות השמיעה. התקשורת בשאר החושים מתפתחת וכמובן התקשורת בחוש עצמו מקבלת אופי אחר, הכוונה ששמיעה הופכת להקשבה אחרת עם הלב – על כך דנו רבות.

בסימנית הזו יש את השורש של תנועה, ועוד מרכיב שמשמעותו 'מעבר' 'פתח', משמעות הסימנייה: תנועה פתוחה / תנועה במעבר פתוח. תנועה במעבר פתוח מתאפשר כאשר יש חום / יאנג אותם מספקת האש.

בפילוסופיה הסינית התקשורת מתחלקת באופן רחב לשלוש אנרגיות. תקשורת שלי עם עצמי ועם גופי (xin), תקשורת אינטימית שלי עם אדם נוסף (xin bao) ותקשורת שלי עם הסביבה (san jiao). שלושתן שייכות אל יסוד האש, הבה נתבונן איך מושג התקשורת מתחבר אל האש.

火 אש - הסימנייה מתארת להבה שפורצת לכל הצדדים והכיוונים. באש יש איכות מאחדת, כל מה שנכנס לאש הופך איתה לאחד. האש מכלה את הכול, מרוקנת מחומר. בטיפול אנו מנכיחים את איכות האש שלנו כדי לקיים ולשמר תקשורת עם המטופל. התקשורת נוצרת על ידי כך שאני הופכת לאחד עם האדם או האנשים שסביבי. אין הכוונה שאני נעלמת ולא מנכיחה את האינדיבידואל שלי (shen spirit), אלא שאני מצליחה 'לראות' את האדם שמולי, להתחבר אליו ולהעביר ולקבל ממנו מידע שלא דווקא חייב להתבטא במילים. החברה בימינו נוטה להתכנס בתוך עצמה ולא לתקשר עם האחר. על ידי פיתוח מיומנות נוספת, של הקשבה ושל יציאה מעצמנו נוכל לחזור לרעיון הבריאה של אש התקשורת. במובן מסוים החירות מאלצת את החירשים לפתח יכולת עדינה זו שמתבטאת ברגישות מעודנת לסביבה.

Xin - 心 תקשורת שלי עם עצמי ועם האחר

החין הינו אש הקיסר, האש השמימית באדם. הקיסר מקשר בין השמיים לממלכה, הוא מעביר להם את חוקי השמיים. בגוף זהו תפקידו של ה-xin, הוא החלל הריק שבו יכול לשכון הניצוץ השמימי, ה-shen אשר מופץ עם הדם ויוצר אחדות של כל הגוף. הסימנייה מתארת את ריקנות הלב. אסור שדברים יתקעו בו, כי הוא מהווה ערוץ תקשורת עם השמיים.

התקשורת שלי עם עצמי שמתבטאת בתקשורת של הקיסר / הלב עם כל הממלכה, השליט המאחד הכול מתוך התקשורת המסועפת שלו עם כל חלקי הגוף, אחדות מתוך ריקות. כל תא ותא נכון להנהגתו החומרית והרוחנית של ה-xin. האחדות נובעת מאיכות האש של ה-xin – האש אוספת לתוכה הכול, מכלה את הכול, מרוקנת מחומר.

7 הפתחים נקשרים אל ה-xin, כאשר דרכם אנחנו מתקשרים עם העולם מסביב והם מהווים את המפגש הראשוני בין החוץ לפנינו.

Xin bao וה-san jiao משויכים לאש השר, האש הארצית באדם. מרגע הלידה הם מתחילים לפעול.

זה המעבר מהשלמות של השמיים ב-10 (חמישה זוגות של איברים) אל ה-12 (ששה זוגות של איברים). התנועה בזמן. אש השר הוא מימוש התנועה בארץ, ב-post heaven. המקור לאש השר הוא ב-shen (kid). התקשורת מתחילה ממקום קדום יותר ופנימי שלי עם עצמי דרך הלב, ועוברת

בחיים לתקשורת שלי עם הסביבה. הבסיס לתקשורת טובה הוא תקשורת שלי עם עצמי ועל בסיס זה מתאפשרת תקשורת שלי עם הסביבה בחיים של ה-post heaven, המושתתים על כוח הכליות.

Xin bao - מעטפת הלב – תקשורת אינטימית שלי עם אדם נוסף:

זוהי מעטפת שמגנה על דבר יקר ומאפשרת תקשורת. הxin bao הוא היבט נוסף, נגלה, של ה-xin הנסתר. יש לו אחריות של תקשורת, היכולת ליצור אינטימיות בין אנשים. הxin bao מאפשר את התקשורת של ה-xin עם הגוף.

San jiao – מחמם משולש - 焦 – תקשורת שלי עם הסביבה

"יש לו שם ואין לו צורה" Nan jing 25.

ה san jiao הוא רעיון ה-3 Heaven, Man, Earth, בציר החיים. ה-xin bao וה-san jiao מתחילים לפעול רק ב post heaven, ב Earth, מרגע הלידה. ה-san – החלק העליון – המילה שלוש, jiao – החלק התחתון – ציפור שמתחתיה אש מחממת. משמעות הסימנייה: ציפור שעפה בין Heaven, Man, Earth - בין שלושת המחממים. Tripple Heater התקשורת הכי חיצונית, שייך לשכבת ה-shao yang, השכבה מחברת בין מים עץ ואש, והיא מחברת את החוץ עם המקום הכי עמוק בתוכי. Shao Yang משתקף אנרגטית גם ב-Yang Wei Mai, המהווה את המערכת האנרגטית ש"אוספת" את האנרגיה ה-יאנגית. Yang wei מהווה את הכנסת החויות של הסובב פנימה, בעיקר בהקשר לשמיעה שעל חוש זה אנו מתדיינים פה.

לסיכום, נוכחנו לראות כי כאשר אנו מדברים רק על חירשות גנטית, ניתן לראות את הקשר הבלתי נפרד אל הכליות ואל אלמנט המים וכאשר אנחנו מתבוננים על ההתפתחות שהיא התוצאה של החירשות ניתן לראות את הקשר ההדוק אל אלמנט האש, אשר מתבטא בהשפעות הסביבה עלינו ובהתפתחות תקשורת אחרת. נחזור קצת אחורה, ניתן לומר כי מוטציה שהיא שינוי גנטי יכולה להתרחש על ידי אש. אנרגיית האש הופכת דבר אחד לאחר, ובעצם הסביבה מכניסה בנו אש מסוימת שגורמת לשינוי ומוטציה אשר מפתחת תקשורת – אש אחרת.

כולי תקווה שהצלחתי להעביר חלק מאמונותיי והבנותיי לגבי מחלות תורשתיות באופן כללי והתבוננות אולי קצת אחרת על חירשות אשר נמצאת סביבנו והרבה פעמים אנחנו בוחרים להתעלם ממנה.

הגהה ועריכה: תמי ברקאי

המחברת:

רוני סיטיון
מטפלת ברפואה סינית עתיקה
ronisitiyon@gmail.com

ביבליוגרפיה

- Yellow empero's canon internal medicine, china science and technology press
האב, הבן והגן, פרופסור מאט רידלי, זמורה ביתן, 2003
דווקא החלשים שורדים, ד"ר שרון מועלם, אריה ניר, 2007
The kidneys, Elizabeth rochat, a monkey press, 1991
Essence spirit blood and qi, Elizabeth rochat, a monkey press, 1991
The foundations of Chinese medicine, Giovanni maciocia, Churchill livingstone, 1989
קהילת החירשים בישראל, ד"ר ישראל סלע וד"ר אמציה ויזל, 1992
סוגיות בחינוך מיוחד, אמציה ויזל ושרה זנדברג, אוניברסיטה פתוחה, 1986
הדרך שלנו, מירית אליהו ולינוי מזור, המכון לקידום החירש בישראל, 2003
מחקר אפידמיולוגי בחירשו רצסיבית, ד"ר משה פרידמן, אוניברסיטת תל אביב, 1994
הבנת הגנטיקה של החירשות, ציפורה בראונשטיין ופרופסור קרן אברהם, אוניברסיטת תל אביב, 1999
שפת הסימנים, רונן מדזיני, אתר ynet, 2008
חירשות גינטית, ד"ר רוג'ר ד. פרידמן, כתב עת קול לחירש
הגנטיקה של החירשות, א.בן דוד וד"ר קרן אברהם, כתב עת דיבור ושמיעה, 1999
תורשה, סביבה ואימון, נטע זך, אתר 'הארץ', 2001
חירשות תורשתית, ד"ר קרן אברהם וציפורה בראונשטיין, אתר 'מקום מיוחד', 2001
דו שיח בין חירשים, דן אבן, אתר NRG, 2009
לימודי רפואה סינית, 2006-2010, רחובות